

УДК 930.25 ПУЧКІВСЬКА Н. О.

*Лілія Олександрівна ШЕРЕМЕТА,
молодший науковий співробітник
відділу історії академічної науки
Інституту архівознавства НБУВ (Київ).*

АКАДЕМІК НАДІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА ПУЧКІВСЬКА – ВІДОМИЙ ЛІКАР- ОФТАЛЬМОЛОГ

Досліджено життєвий шлях, наукову діяльність та внесок до медичної науки відомої лікарки-офтальмолога, академіка Надії Олександрівни Пучківської. Джерельною базою дослідження став її особовий фонд, який зберігається в Інституті архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Він має значну наукову цінність, містить велику кількість наукових праць, спогадів, біографічних матеріалів, фотодокументів, що дає можливість доповнити інформацію про вчену, ввівши в обіг нові документи, та розкрити потенціал її особового фонду.

Ключові слова: Надія Олександрівна Пучківська, особові архівні фонди вчених НАН України, офтальмологія, Інститут очних хвороб і тканинної терапії ім. В. П. Філатова.

The life, scientific work and contribution to medical science of the famous doctor-ophthalmologist, academician N. O. Puchkivska is investigated. The source base became her personal archive, which is preserved at the Institute of the Archival Studies of V. I. Vernadsky National Library. It has considerable scientific value, contains a large number of scientific papers, memoirs, biographical material, photos, giving the opportunity to add information about scientist entering into circulation new documents, and unlock the potential of her personal fund.

Key words: Nadiia Oleksandrivna Puchkivska, personal archives of the scientists of the NAS of Ukraine, ophthalmology, the Filatov Institute of eye diseases and tissue therapy.

Исследованы жизненный путь, научная деятельность и вклад в медицину известной врача-офтальмолога, академика Надежды Александровны Пучковской. Ключевой базой исследования стал ее личный фонд, который хранится в Институте архивоведения Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского. Он имеет значительную научную ценность, содержит большое количе-

ство научных трудов, воспоминаний, биографических материалов, фотодокументов, что позволяет дополнить информацию об ученой, введя в оборот новые документы, и раскрыть потенциал ее личного фонда.

Ключевые слова: Надежда Александровна Пучковская, личные архивные фонды ученых НАН Украины, офтальмология, Институт глазных болезней и тканевой терапии им. В. П. Филатова.

Встановлення біографічного шляху відомих учених, їхнього внеску у розвиток науки — один із надзвичайно цікавих і важливих напрямів досліджень історичної науки, зокрема біографістики та наукознавства. Адже без знання їхнього життєвого шляху, того як впливали різні життєві ситуації на становлення особистості неможливо прослідкувати їхнє становлення як науковців.

Однією із відомих учених, життєвий і творчий шлях якої викликає інтерес, є Надія Олександрівна Пучківська (1908–2001) — відомий лікар-офтальмолог, академік кількох академій — АМН СРСР (1971), НАН України (1992), АМН України (1993), Міжнародної офтальмологічної академії (1975); лауреат Державної премії УРСР (1975) та премій АМН СРСР ім. В. П. Філатова (1961, 1987), Герой Соціалістичної Праці (1960) та заслужений діяч науки УРСР (1968).

Біографічна і наукова діяльність Н. О. Пучківської широко висвітлені у працях Г. Мокряка [6; 7], Т. Остапенко, Р. Павленко [11], Я. Ганіткевича [2], І. Неверова [10], О. Турбіна [18]. Також упродовж життя вченої у засобах масової інформації виходили замітки, повідомлення та статті про неї (скажімо, з нагоди ювілеїв, про присвоєння звання «Почесний громадянин міста Одеси» тощо), укладалися бібліографічні покажчики [16]. По смерті достойниці з'явилися численні некрологи [4, спр. 118, 1 арк.; 5; 8; 12; 14]. Персональні статті про Н. О. Пучковську містять енциклопедичні та довідкові видання [1; 9; 13], мережа Інтернет [17]. Є також авторські спогади вченої, опубліковані по її смерті сестрою — Г. О. Пучківською [15].

Оскільки життєвий та науковий шляхи Н. О. Пучківської, її внесок у розвиток медичної науки і досі викликають сталий інтерес науковців, автор статті має на меті відтворити її цілісний життєпис за допомогою документного складу осо-

бового архівного фонду вченої, що знаходиться в Інституті архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі — ІА НБУВ), ввівши таким чином до обігу нові документи та розкривши потенціал її особового фонду.

Документи Н. О. Пучківської надійшли до ІА від її зведеної сестри — Галини Олександрівни Пучківської, племінниці вченої — Людмили Миколаївни Пучківської, вченого секретаря Інституту очних хвороб і тканинної терапії ім. В. І. Філатова Ніни Миколаївни Мойсеєвої загальним обсягом 48 см розсипу. За результатами наукового описування документів було сформовано фонд ІА № 336 «Пучківська Надія Олександрівна (25.05.1908–15.05.2001) — офтальмолог, академік НАН України (1992)», до якого ввійшли 148 справ загальною кількістю 462 документи. Крайні дати документів 1885–2007 рр. Вони систематизовані за 4 розділами: Розділ I. Наукові праці і творчі матеріали (справи № 1–93 за 1960–2004 рр.); Розділ II. Біографічні документи та документи про Н. О. Пучківську (справи № 94–119 за 1937–2001 рр.); Розділ III. Документи з діяльності (справи № 120–130 за 1937–1985 рр.); Розділ IV. Фотодокументи (справи № 131–148 за 1885–1990 рр.). В особовому фонді Н. О. Пучківської є як оригінали, так і копії документів. Слід зазначити, що частина документів вченої зберігається за місцем її проживання — у м. Одесі, а саме: у Державному архіві Одеської області — фонд Р-7969 (166 справ) [4, спр. 103, 2 арк].

Серед наявних в особовому фонді ІА НБУВ біографічних документів вченої особливо цінним джерелом для дослідження життєвого та наукового шляхів Н. О. Пучківської є її автобіографії [4, спр. 95, 10 арк.]. Випладену в них інформацію доповнюють сформовані в одну архівну справу документи у вигляді біографічних довідок [4, спр. 114, 49 арк.] та спогади вченої про перші роки в Києві та становлення ЛОР-кафедри Київського медичного інституту [4, спр. 89, 3 арк.]. Із них ми дізнаємося, що Надія Олександрівна Пучківська народилася 25 травня 1908 р. у м. Смоленську, в родині військового лікаря. У початковій школі навчалася у м. Одесі та з 1921 р. до 1924 р. — в одній із середніх шкіл м. Києва. У 1925 р. вступила на медичний факультет Київського медичного інституту, який закінчила у 1930 р.

і отримала кваліфікацію лікаря за спеціальністю «офтальмологія». Підтвердженням цьому є диплом про закінчення Київського медичного інституту [4, спр. 94, 1 арк.]. Про сам інститут є цікаві спогади Н. О. Пучківської: «Інститут запам'ятався як безперервна біганина, тому що кафедри і клініки розміщувалися в різних районах Києва і переходи займали багато часу. Запам'ятались окремі «істини», що залишились на все життя. Так, коли студент нашої групи спитав у асистента кафедри психіатрії нащо олігофренів, які фактично не мають мозку, тримають живими, він відповів, що нікому не дано права рішати за живу істоту жити їй чи ні, і якби такий закон був, було б безліч кримінальних дій, бо немає чіткої межі навіть поміж нормою та її відхиленнями. Цікаво, що багато хто з нас зрозумів, що це істина і користувався нею на протязі життя» [4, спр. 114, арк. 16].

У своїх спогадах [4, спр. 114, 49 арк.] Н. О. Пучківська розповідає, що у 1930 р. одружилася із Романом Віталійовичем Боровиком (1900–1971) (син одеського товариша батька Н. О. Пучківської), який працював у Ботанічному саду Одеського держуніверситету. В інтерв'ю, опублікованому в газеті «Независимость», вона розповіла, що її чоловік у 1930-ті рр. був одним із головних спеціалістів, який займався вирощуванням на українській землі бавовни [4, спр. 122, 7 арк.].

Трудову діяльність Н. О. Пучківської, крім автобіографій, розкриває особовий листок з обліку кадрів [4, спр. 110, 4 арк.], із якого видно, що професійна діяльність ученої була насиченою: у травні – грудні 1930 р. Н. О. Пучківська працювала лікарем амбулаторного пункту Міністерства охорони здоров'я у м. Ташкенті; з лютого 1931 р. до грудня 1931 р. — шкільним санітарним лікарем у лікарні Міністерства охорони здоров'я УРСР у м. Херсоні; впродовж 1932–1934 рр. — була аспіранткою кафедри гістології Одеського медичного інституту. З цього ж документа видно, що з липня 1934 р. до грудня 1935 р., вона через хворобу не мала змоги працювати, а вже у 1936–1940 рр. посіла посаду асистента кафедри гістології у Київському медичному інституті.

У 1937 р. Н. О. Пучківська захистила кандидатську дисертацію у Київському медичному інституті. Протягом 1940–1941 рр. навчалася в докторантурі Інституту клінічної фізіології АН УРСР, але роботу над докторською дисертацією пе-

первала Друга світова війна. Тому повернутися до неї вона змогла після закінчення війни: з березня до червня 1946 р. Н. О. Пучківська поновилася в докторантурі Інституту клінічної фізіології АН УРСР. У 1954 р. в Одеському медичному інституті захистила роботу, а в 1956 р. отримала звання професора.

Під час війни у 1941–1943 рр. працювала на посаді асистента кафедри очних хвороб Ташкентського медичного інституту. У 1943 р. її мобілізовано до діючої армії, де до 1946 р. працювала на посаді начальника очного відділення фронтового спеціалізованого евакошпиталю №1606 4-го Українського фронту. Після демобілізації у 1946 р. переїхала до м. Одеси, куди на роботу до Українського експериментального Інституту очних хвороб її запросив видатний лікар-офтальмолог В. П. Філатов. Саме у цьому інституті Надія Олександрівна зробила блискучу кар'єру, не зважаючи на те, що була дочкою та дружиною репресованих. На той час для жінки з таким «тягарем» досягти кар'єрного зросту було дуже складно. Та у 1946–1952 рр. Н. О. Пучківська працює на посаді завідувача клінічним відділом реконструктивної офтальмології, у 1952–1956 рр. — вона заступник директора з наукової частини, у 1956–1985 рр. — директор Інституту, з 1986 р. — академік-консультант.

У 1961 р. Н. О. Пучківська обрана членом-кореспондентом Академії медичних наук СРСР за спеціальністю «офтальмологія», а у 1971 р. — академіком цієї академії. У 1974 р. стає дійсним членом Міжнародної академії офтальмологів і почесним членом товариств офтальмологів Болгарії, НДР, Польщі, Угорщини та Чехословаччини. У 1992 р. Н. О. Пучківську — одну із небагатьох жінок-учених — обрано академіком АН України, а у 1993 р. — академіком АМН України. У її особовому фонді зберігаються дипломи академіка АМН СРСР і АМН УРСР та службове посвідчення [4, спр. 104, 4 арк.], диплом та службове посвідчення академіка АН України [4, спр. 115, 3 арк.].

Надія Олександрівна брала участь у численних наукових заходах — конференціях, з'їздах; була членом багатьох організацій та товариств як в Україні, так і за кордоном. Зокрема, в її особовому фонді відклалися такі документи, як посвідчення про обрання членом Міжнародного това-

риства очних хірургів [4, спр. 102, 1 арк.], грамота-подяка Всесоюзного товариства «Знання» [4, спр. 103, 2 арк.], диплом № XXXVI Міжнародної офтальмологічної академії (США, Флорида) [4, спр. 106, 1 арк.], лист-пропозиція Угорського офтальмологічного товариства Н. О. Пучківській бути членом цього товариства [4, спр. 113, 1 арк.]. Також вона з 1957 р. до 1996 р. була головним редактором «Офтальмологічного журналу».

Надія Олександрівна Пучківська вела активну громадську діяльність. Її було обрано депутатом Верховної Ради України (1963–1985), заступником Голови Верховної Ради України (1967), членом Комітету радянських жінок, депутатом Одеської обласної ради народних депутатів (1985–1987), делегатом Всесвітнього конгресу жінок (Москва, 1963). В особовому фонді зберігається «Передвиборна агітаційна листівка», з якої видно, що Н. О. Пучківську кандидатом у депутати Верховної Ради УРСР висунули виборці Приморського виборчого округу № 299 [4, спр. 100, 2 арк.].

За активну багаторічну діяльність вчену неодноразово нагороджували преміями, медалями, дипломами та грамотами. Зокрема, в її особовому фонді зберігаються: грамота Президії Верховної Ради СРСР (1960 р.) про присвоєння звання Героя Соціалістичної Праці за видатні досягнення в роботі і за особливо плідну суспільну діяльність [4, спр. 97, 2 арк.]; дипломи лауреата премій АМН СРСР ім. В. П. Філатова [4, спр. 98, 4 арк.], їх вчена отримала два: у 1961 р. — за працю «Пересадка рогової оболочки при осложненных бельмах», у грудні 1987 р. — за монографію «Оптическое кератопротезирование»; диплом Центрального правління Науково-технічного товариства приладобудівної промисловості [4, спр. 99, 1 арк.]: за результатами конкурсу на здобуття премії імені С. І. Вавілова Н. О. Пучківській була присуджена друга премія та виданий диплом за працю «Лазерный фотокоагулятор ОК-І»; диплом Президії Верховної Ради Української РСР (1968) про присвоєння почесного звання «Заслужений діяч науки Української РСР» [4, спр. 101, 2 арк.] за видатні заслуги в розвитку радянської науки та підготовку наукових кадрів; грамота-подяка Всесоюзного товариства «Знання» [4, спр. 103, 2 арк.]; почесні грамоти Президії Верховної Ради Української РСР [4,

спр. 107, 4 арк.]: 1978 р. — за досягнення у розвитку медичної науки, активну суспільну діяльність і у зв'язку із 70-річчям від дня народження, 1985 р. — за багаторічну активну роботу із виконання повноважень депутата Верховної Ради Української РСР.

Також Надія Олександрівна була відзначена нагородами державного рівня: орденами Великої вітчизняної війни II ступеня (1945); «Знак Пошани» (1953); Леніна та медаллю «Серп і Молот» (1960); Трудового Червоного Прапора (1966, 1975); Почесною грамотою Радянського Комітету Захисту Миру (1960); Вітчизняної війни I ступеня (1985) та ін. Серед її нагород є також болгарський орден «Кирила та Мефодія» 1988 р. У 1968 р. учена отримала звання «Заслужений діяч науки і техніки України», а у 1998 р. — звання почесного громадянина м. Одеси (повідомлення про це надруковане в газеті «Одеський вестник» від 13 квітня 1999 р. [4, спр. 118, 1 арк.]).

В особовому фонді зберігаються документи про відзначення ювілеїв: 70-, 80- та 90-річчя від дня народження [4, спр. 108, 58 арк.]. Вони представлені вітальними адресами, грамотами, листами, статтями тощо. Надію Олександрівну як лікаря світового масштабу вітали представники вищої влади України. Зокрема, Голова Президії Верховної Ради Української РСР О. Ф. Ватченко у своєму привітанні з нагоди 70-річчя вченої зазначав: «Своєю чуйністю, повсякденною турботою про людей, їх здоров'я, Ви здобули глибоке визнання і шану трудящих». Надзвичайну чуйність, людяність, відкритість, чарівність та скромність Н. О. Пучківської викремлює у своєму привітанні Голова Південного наукового центру НАН України та МОН України С. А. Андронаті. Вітали Надію Олександрівну також представники медичної галузі інших держав, зокрема, Болгарії — Голова Союзу офтальмологів Болгарії І. Маждракова; Голова Міжнародного очного фонду «Зір для всіх» П. Васілева; Голова Болгарського товариства з офтальмології Цв. Марков; Білорусії — Головний спеціаліст з офтальмології Міністерства охорони здоров'я Л. К. Яхницька та Головний спеціаліст з дитячої офтальмології Міністерства охорони здоров'я І. І. Котлярова; Туркменістану — директор Науково-клінічного центру очних хвороб Ш. А. Амансахатов; Росії — директор

Московського науково-дослідного інституту очних хвороб ім. Гельмгольца О. М. Южаков, а пізніше Е. С. Аветисов. Є достатньо велика група вітань, які надходили від офтальмологів із різних областей України, зокрема Житомирської, Запорізької, Львівської, Одеської, Полтавської та ін.

Серед документів біографічного характеру вченої значне місце посідають спогади Надії Олександрівни Пучківської про батька — відомого лікаря-отоларинголога Олександра Митрофановича Пучківського, якого після арешту в 1937 р. родина не бачила [4, спр. 114, 49 арк.]. Надія Олександрівна разом із сестрою довгий час намагалися встановити правду про його загибель. Для відтворення життя та діяльності вченої ці документи важливі тим, що показують умови, в яких формувалася особистість Н. О. Пучківської, такі риси її характеру, як наполегливість, відповідальність, людяність.

Значно доповнюють інформацію про життя відомої вченої фотодокументи. Серед них є її фотопортрети [4, спр. 135, 7 арк.], фотопортрети рідних — діда Митрофана Пантелейовича [4, спр. 131, 1 арк.], батька Олександра Митрофановича та матері Юлії Опанасівни [4, спр. 133, 2 арк.], фотознімки Н. О. Пучківської разом із чоловіком [4, спр. 141, 1 арк.], зведеною сестрою [4, спр. 147, 1 арк.], прийомною матір'ю [4, спр. 140, 2 арк.].

Вагоме місце у житті вченої посідав її вчитель В. П. Філатов. Серед фотографій зберігся його фотопортрет із дарчим написом «Дорогой ученице на память о грозном учителе» [4, спр. 136, 2 арк.], знімок, на якому Н. О. Пучківська разом із дружиною В. П. Філатова — В. В. Скородинською [4, спр. 138, 1 арк.].

Є фотознімки зроблені у процесі роботи відомої вченої-лікарки, зокрема під час операції [4, спр. 142, 2 арк.], проведення консультації [4, спр. 143, 1 арк.]. На колективних світлинах Н. О. Пучківська сфотографована разом із медичними працівниками Київської клініки під керівництвом І. Р. Кореневича [4, спр. 134, 1 арк.], поруч з В. П. Філатовим серед працівників Інституту очних хвороб і тканинної терапії ім. В. П. Філатова [4, спр. 137, 4 арк.], серед військових офтальмологів на III всесоюзному з'їзді офтальмологів у м. Волгограді [4, спр. 139, 2 арк.], серед керівників партії та уряду і вчених АН УРСР з нагоди вручення почесних

відзнак [4, спр. 145, 1 арк.], серед працівників Інституту очних хвороб і тканинної терапії ім. В. П. Філатова біля пам'ятника В. П. Філатову [4, спр. 146, 1 арк.] та під час вручення нагороди Президентом АН України Б. Є. Патоном [4, спр. 148, 1 арк.].

Етапи «наукової біографії» Н. О. Пучківської можна прослідкувати за її біографіями, листами, у яких вона дає відповідь на питання про свою наукову діяльність. Так, у листі до голови Спілки жінок України М. А. Орлик [4, спр. 114, 49 арк.] Н. О. Пучківська розповідає про основні результати своєї роботи. Зокрема, виділяє розроблення та впровадження у практику нових, ефективних методів повернення зору при ускладнених більмах і тяжких наслідках опіків очей; розроблення процедури оперування субтотальної кератоластики при ектатичних більмах і стафіломах, що дає змогу відновити зір у такої категорії хворих; методу лікування тяжких довготривалих патологічних процесів у роговій оболонці (периферична поширена трансплантація рогівки «біологічне покриття» та інші); розроблення нової методики кератопротезування (імплантація штучної рогівки) та кератопротези, що значно підвищує оптичні результати операції: зменшує кількість ускладнень після кератопротезування.

Інший документ містить інформацію про те, що за участю Н. О. Пучківської розроблено лазерні офтальмологічні прилади та вперше в СРСР розпочато їхнє застосування для лікування хворих. Запропоновано оригінальну методику дослідження гостроти зору у малят, яка лягла в основу конструкції приладів для розвитку бінокулярного зору [4, спр. 114, 49 арк.].

За своє життя вчена опублікувала понад 400 друкованих праць. Інформацію про це можна знайти у таких документах, як список наукових робіт [4, спр. 91, 86 арк.], бібліографічна картотека праць Н. О. Пучківської [4, спр. 92, 58 арк.], опублікованому у 1986 р. бібліографічному покажчику, що також зберігається у складі фонду [4, спр. 93, 91 арк.].

Безпосередньо у фонді вченої представлено велику кількість наукових статей, тез доповідей із тканинної терапії, пересадки рогової оболонки, з кератоластики і кератопротезування, деякі монографії. Серед них: «Пересадка рогової оболочки при осложненных бельмах» (1960), «Основы

пересадки рогової оболочки» (1971), «Оптическое кератопротезирование» (1986), «Офтальмогериатрия» (1897), «Кератоконус» (1990) та ін.

Діяльність Н. О. Пучківської як академіка НАН України, АМН СРСР, АМН України висвітлюють такі документи, як анкети, звіти, заяви, плани роботи, листування [4, спр. 121, 191 арк.; спр. 128, 7 арк.; спр. 130, 12 арк.]. Інформацію про її закордонну діяльність збережено в документах про співпрацю з іноземними вченими (план співробітництва з очною клінікою Загребського університету (Югославія), листування) [4, спр. 126, 4 арк.]. Н. О. Пучківська активно брала участь у закордонних симпозиумах, конференціях, з'їздах. Інформацію про це містить список, складений вченою, у якому вона перераховує країни, міста перебування за кордоном з 1959 р. до 1985 р. Серед них: Великобританія, Єгипет, Делі, Мюнхен, Італія, Мехіко, Лондон, Хельсінкі, Марсель та ін. [4, спр. 124, 38 арк.].

Таким чином, досліджуючи комплекс архівних документів, які відклалися в ІА НБУВ, слід зазначити, що він має значну наукову цінність, відображає усі сторони багатогранної діяльності Н. О. Пучківської як ученої, котра зробила значний внесок у розвиток офтальмології, та як активного громадського діяча. Значна кількість спогадів, біографічних матеріалів різного характеру та фотодокументів дає можливість доповнити наявну біографічну інформацію про вчену.

1. Академія наук України. Довідник. 1994. – К. : Манускрипт, 1993 / Відповідальний за випуск В. П. Цемко. – 362 с. – С. 36.
2. *Ганіткевич, Я.* Історія української медицини в датах та іменах [Текст] / Я. Ганіткевич. – Львів, 2004. – 368 с.
3. *Закусило, О. М.* Особовий архівний фонд академіка Надії Олександрівни Пучківської (наукове повідомлення) [Текст] / О. М. Закусило // Мат. Міжнар. наук. конф., присвяченої 100-річчю з дня народж. акад. Н. О. Пучківської «Сучасні аспекти клініки, діагностики та лікування очних хвороб», 29–30 травня 2008 р., Одеса. – 394 с. – С. 11–12.
4. Інститут архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, ф. 336, оп. 1.
5. *Михалюк, Ю.* Офтальмологія сьогодні и завтра [Текст] / Ю. Михалюк // Вечерняя Одесса. – 1974. – 11 декабря.
6. *Мокряк, Г.* Их свет — Надежда. Роман-хроника в двух книгах [Текст] / Г. Мокряк. – Кн. 2. – Одесса : «АстроПринт», 1999. – 328 с.
7. *Мокряк, Г.* Их свет — Надежда. Роман-хроника в двух книгах

- [Текст] / Г. Мокряк. – Кн. 1. – Одеса: «АстроПринт», 1999. – 344 с.
8. Надежда Александровна Пучковская [некролог] // Одесский вестник. – 2001. – 16 мая.
 9. Надія Олександрівна Пучківська [Текст] // УРЕ. – Київ, 1963. – Том. 12. – С. 35.
 10. Неверов, И. Возвращенное солнце. Очерк [Текст] / И. Неверов. – Одеса : Маяк, 1985. – 48 с.
 11. Остапенко Т. Надія Пучковська — професор-офтальмолог [Текст] / Т. Остапенко, Р. Павленко // Українки в історії / за заг. ред. В. Борисенко. – К. : Либідь, 2004. – 328 с. – С. 113–114.
 12. Отколенко, Р. Інтерв'ю з акад. АМН СРСР та НАН України Н. О. Пучківською [Текст] / Р. Отколенко // Независимость. – 1999. – 10 лют. – С. 4.
 13. Палій В. М. Національна академія наук України 1918–2013. Персональний склад. 6-е вид., доп. і випр. [Текст] / В. М. Палій, Ю. О. Храмов. – К. : Фенікс, 2013. – С. 117–118.
 14. Памяти академика Надежды Александровны Пучковской [Текст] // Офтальмологический журнал. – 2001. – № 2. – С. 88.
 15. Пучківська, Н. Епоха і мое життя (Спогади) [Текст] / Н. Пучківська ; за ред. проф. З. Ф. Веселовської та Г. О. Пучківської. – К. : Здоров'я, 2004. – 176 с.
 16. Пучковская, Н. А. Библиографический указатель [Текст] / Н. А. Пучковская. – Одеса, 1986. – 92 с.
 17. Пучковська Надія Олександрівна [Електронний ресурс] // Державний архів Одеської області. – Режим доступу : <http://derjarhiv.odessa.gov.ua/Main.aspx?sect=Page&IDPage=29791&id=130>. – Назва з екрану.
 18. Турбин, А. Наследники Филатова [Текст] / А. Турбин. – М. : Из-во «Советская Россия». – 336 с.

REFERENCES

1. *Akademiia nauk Ukrainy. Dovidnyk. 1994* [Akademiia nauk Ukrainy. Dovidnyk. 1994]. (1993). (Ed. V. P. Tsemko). (P. 36). Kyiv: Manuskrpt. [in Ukrainian].
2. Hanitkevych, Ya. (2004). *Istoriia ukrainskoi medytsyny v datakh ta imenakh* [The history of Ukrainian medicine in dates and names]. Lviv. [in Ukrainian].
3. Zakusylo, O. M. (2008). *Osobovyi arkhivnyi fond akademika Nadii Oleksandrivny Puchkivskoi* [Personnel Archive Fund academician Nadezhda Alexandrovna Puchkivskoyi]. *Modern aspects of clinic, diagnosis and treatment of eye diseases* [Proceedings of the International scientific conference devoted to the 100th anniversary of academician N. Puchkivskoyi (29–30 May 2008)]. (Pp. 11–12). Odessa. [in Ukrainian].
4. Archival Institute Vernadsky National Library of Ukraine, f. 336, in. 1.
5. Mykhaliuk, Yu. (1974). *Oftalmohyia sehodnia y zavtra* [Ophthalmology today and tomorrow]. *Vecherniaia Odessa* [Evening Odessa]. December 11th. [in Russian].
6. Mokriak, H. (1999). *Ykh svet — Nadezhda. Roman-khronyka v dvukh*

- knyhakh* [Their light — Nadezhda. Roman chronicle in two books]. (Vol. 2). Odessa: «AstroPrynt». [in Russian].
7. Mokriak, H. (1999). *Ykh svet — Nadezhda. Roman-khronyka v dvukh knyhakh* [Their light — Nadezhda. Roman chronicle in two books]. (Vol. 1). Odessa: «AstroPrynt». [in Russian].
 8. Nadezhda Aleksandrovna Puchkovskaia [Nadezhda A. Puchkovskaya: obituary]. (2001). *Odesskyi vestnyk* [Odessa Herald], 16th of May. [in Russian].
 9. *Nadiia Oleksandrivna Puchkivska* [Nadezhda A. Puchkovskaya]. In *Ukrainska radianska entsyklopediia* [Ukrainian Soviet Encyclopedia]. (Vol. 12, P. 35). Kyiv. [in Ukrainian].
 10. Neverov, Y. (1985). *Vozvrashchennoe solntse. Ocherk* [Return of the sun. Feature article]. – Odessa: Maiak. [in Russian].
 11. Ostapenko T., & Pavlenko R. (2004). *Nadiia Puchkovska — profesor-oftalmoloh* [Nadezhda Puchkovskaya — Professor ophthalmologist]. In *Ukrainky v istorii* [Ukrainian women in history] (Ed. V. Borysenko). (Pp. 113–114). Kyiv: Lybid. [in Ukrainian].
 12. Otkolenko, R. (1999). *Interviu z akad. AMS SRSR ta NAN Ukrainy N. O. Puchkivskoiu* [Interview with Academician NAS of USSR & NAS Ukraine Puchkivskoyu] *Nezavysymost* [Independence]. (Feb. 10, p. 4). [in Ukrainian].
 13. Palii, V. M., & Khramov, Yu. O. (2013). *Natsionalna akademiia nauk Ukrainy 1918–2013. Personalnyi sklad*. [The National Academy of Sciences of Ukraine 1918–2013. Personal structure]. (6th ed.). (Pp. 117–118). Kyiv: Feniks. [in Ukrainian].
 14. *Pamiaty akademyka Nadezhdy Aleksandrovny Puchkovskoi* [In memory of Academician Nadezhda Alexandrovna Puchkovskaya]. (2001). *Oftalmolohycheskyi zhurnal* [Eye magazine], 2, 88. [in Russian].
 15. Puchkivska, N. (2004). *Epokha i moie zhyttia (Spohady)* [The era of my life (Memoirs)]. Kyiv: Zdorovia. [in Ukrainian].
 16. Puchkovskaia, N. A. (1986). *Byoblyohrafycheskyi ukazatel* [Bibliographic Index]. Odessa. [in Russian].
 17. *Puchkovska Nadiia Oleksandrivna* [Puchkovskaya Nadezhda A.]. Sait State Archive of Odessa region. Retrieved from: <http://derjarhiv.odessa.gov.ua/Main.aspx?sect=Page&IDPage=29791&id=130>. [in Ukrainian].
 18. Turbyn, A. (1974). *Naslednyky Fylatova* [Heirs Filatov]. Moscow: Yzdatelstvo «Sovetskaia Rossyia». [in Russian].

Академік Надія Олександрівна Пучківська — відомий лікар-офтальмолог.

Шеремета Л. О., молодший науковий співробітник відділу історії академічної науки Інституту архівознавства НБУВ (Київ).

Українська біографістика = Biographistica ukrainica. – К., 2015. – Вип. 12. – С. 237–250.

Зроблено спробу відтворити сторінки життєвого та наукового шляхів, зокрема внесок у медичну науку, відомої лікарки-офтальмолога, академіка Н. О. Пучківської за допомогою доку-

ментного складу особового архівного фонду, що знаходиться в Інституті архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Розкрито потенціал її особового фонду, висвітлено біографічні документи. Зокрема, під час дослідження встановлено, що найбільш інформативними та значущими для висвітлення її біографічного шляху документами є автобіографії, біографічні довідки, спогади про батька, особовий листок з обліку кадрів, дипломи академіка АМН СРСР та АМН УРСР, диплом та службове посвідчення академіка АН України. Значно доповнюють інформацію про життя відомої вченої фотодокументи. Особу цінність для сучасних дослідників мають списки наукових робіт вченої, бібліографічна картотека її праць. Безпосередньо в особовому фонді представлено велику кількість монографій, наукових статей, тез доповідей із тканинної терапії, пересадки рогової оболонки, кератопластики та кератопротезування, які зберігають свою актуальність і до сьогодні. Також у статті представлено інформацію не тільки про професійне становлення Н. О. Пучківської як науковця, а й висвітлено її громадську діяльність: вона була депутатом Верховної Ради 5-ти скликань, брала участь у численних конференціях, з'їздах не тільки в Україні, а й за кордоном.

Ключові слова: Надія Олександрівна Пучківська, особові архівні фонди вчених НАН України, офтальмологія, Інститут очних хвороб і тканинної терапії ім. В. П. Філатова.

Sheremeta L. Academician Nadiia Oleksandrivna Puchkivska — famous ophthalmologist

Sheremeta L. O., junior researcher of the Institute of the Archive Studies of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine (Kyiv).

Ukrainian biographical = Biographistica ukrainica. – K., 2015. – Vol. 12. – P. 237–250.

The life, scientific work and contribution to medical science of the famous doctor-ophthalmologist, academician N. O. Puchkivska is investigated. The source base became her personal archive which is preserved at the Institute of the Archival Studies of V. I. Vernadsky National Library. In the article made the attempt to reconstruct the life and activity of the researcher by the documents of her personal fund.

In particular, during of the investigation was found out that the most informative and important for the reconstruction of her biography are autobiographies, biographies, memories of her father, personal data sheet frames, diplomas of academician of the Academy of Medical Sciences of USSR and the Academy of Medical Sciences of Ukrainian SSR, diploma and certificate of employment academician of the AS of Ukraine. The photos add the information about the life of well-known scientist. Special value for modern scholars has the lists of scientific works of scientist and bibliographical card index of her works. Directly in the personal fund are represented a large number

of books, scientific articles, abstracts of issue on questions of therapy, corneal transplantation, keratoplasty and keratoprosthesis and which remain valid to this day. The article presents information not only about professional development of N. O. Puchkivska as a scientist, but also highlights its social activity. She was a member of the Supreme Council of 5 convocations, participated in numerous conferences, congresses not only in Ukraine but also abroad.

Key words: Nadiia Oleksandrivna Puchkivska, personal archives of the scientists of the NAS of Ukraine, ophthalmology, the Filatov Institute of eye diseases and tissue therapy

Академик Надежда Александровна Пучковская — известный врач-офтальмолог

Шеремета Л. А., младший научный сотрудник отдела истории академической науки Института архивоведения НБУВ (Киев).

Украинская биографистика = Biographistica ukrainica. — К., 2015. — Вып. 12. — С. 237–250.

Исследованы жизненный путь, научная деятельность и вклад в медицину известной врача-офтальмолога, академика Н. А. Пучковской с помощью документационного состава личного архивного фонда, который находится в Институте архивоведения Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского. В статье раскрыт потенциал ее личного фонда, освещены биографические документы. В частности, в ходе исследования установлено, что наиболее информативными и значимыми для освещения ее биографического пути документами являются автобиографии, биографические справки, воспоминания об отце, личный листок по учету кадров, дипломы академика АМН СССР и АМН УССР, диплом и служебное удостоверение академика АН Украины. Значительно дополняют информацию о жизни известной ученой фотодокументы. Отдельную ценность для современных исследователей имеют списки научных работ ученого, библиографическая картотека ее работ. Непосредственно в личном фонде представлено большое количество монографий, научных статей, тезисов докладов с тканевой терапии, пересадки роговой оболочки, кератопластики и кератопротезирования, которые сохраняют свою актуальность и сегодня. Также в статье представлена информация не только о профессиональном становлении Н. А. Пучковской как ученой, но и освещена ее общественная деятельность: она была депутатом Верховной Рады 5-ти созывов, участвовала в многочисленных конференциях, съездах не только в Украине, но и за рубежом.

Ключевые слова: Надежда Александровна Пучковская, личные архивные фонды ученых НАН Украины, офтальмология, Институт глазных болезней и тканевой терапии им. В. П. Филатова.